

До спеціалізованої вченої ради ДФ 26.007.028
в Національній академії внутрішніх справ за
адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

**опонента на дисертаційну роботу
Галич Марини Юріївни на тему: «Особливості динаміки емоційних
станів поліцейських-учасників операції об'єднаних сил у
реабілітаційний період», представлену на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 053 - Психологія**

Магістральні напрями державної політики в галузі захисту та збереження психічного здоров'я громадян передбачають необхідність удосконалення реабілітаційних заходів у системі психологічної допомоги поліцейським-учасникам операції об'єднаних сил. У світлі цих тенденцій актуальним є дисертаційна робота М.Ю. Галич, присвячене вивченню динаміки емоційних станів поліцейських-учасників операції об'єднаних сил у реабілітаційний період. Його актуальність безпосередньо пов'язана з забезпеченням та реалізацією Державних програм щодо надання спеціальної психокорекційної допомоги цим людям, спрямованої на оптимізацію їхнього психічного здоров'я, адаптацію до життєдіяльності в умовах мирного життя та успішного виконання професійних обов'язків.

Закономірним є зв'язок рецензованої роботи із науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи входить до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ. Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 30 жовтня 2018 р., протокол № 17.

Науково-категоріальний апарат характеризується коректним визначенням об'єкту, предмету, мети, завдань, теоретико-методологічного підґрунтя дослідження. Сформульовані завдання підпорядковані меті, засвідчують логічність та послідовність основних етапів дослідження. За

змістом завдань дисертаційна робота є теоретико-експериментальним. Авторкою здійснено ґрунтовну роботу, спрямовану на проектування основних положень загальної теорії емоційних станів особистості на потреби юридичної психології. Висновки теоретичної частини дослідження стали відправною точкою для реалізації емпіричного етапу. Він ґрунтувався на системному підході вивчення особливостей динаміки емоційних станів поліцейських-учасників операції об'єднаних сил у реабілітаційний період, що дало змогу спланувати та провести складний констатувальний експеримент.

Вибір методів дослідження забезпечив досягнення мети і реалізацію поставлених завдань. Організаційно-методичні засади проведеного дослідження розкрито повною мірою та на достатньому фаховому рівні. Кількісний і якісний аналіз отриманих даних здійснено кваліфіковано, коректно.

Надійність і вірогідність отриманих наукових результатів підтверджуються теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних принципів дисертаційної роботи, єдністю й логічністю всіх етапів дослідження, його організаційною цілісністю й чіткістю концептуальних засад, гармонійним поєднанням статистичних методів і способів їх якісної психологічної інтерпретації.

Оцінка змісту дисертації та ідентичності змісту анотації та її основних положень. Дисертаційна робота Галич М.Ю. «Особливості динаміки емоційних станів поліцейських-учасників операції об'єднаних сил у реабілітаційний період» має чітку структуру: вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (107 найменувань, з них 6 – іноземними мовами) і 5 додатків на 14 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 208 сторінок, з них основного тексту – 183 сторінки. Дисертація містить 20 таблиць і 1 малюнок. Пропорції теоретичної та емпіричної частин дослідження авторкою дотримано.

Дисертантка професійно грамотно володіє методологічним апаратом дослідження, що в кінцевому результаті, дозволило логічно сформулювати

наукову новизну, а саме: вперше описано специфіку емоційної сфери поліцейських-учасників операції об'єднаних сил; визначено чинники, що впливають на динаміку емоційних станів у біологічному, психологічному та соціальному аспектах; виявлено змістові та динамічні особливості емоційних станів поліцейських – учасників операції об'єднаних сил; обґрунтовано напрями надання психологічної допомоги у реабілітаційний період орієнтовно до типології емоційних розладів у різних груп комбатантів; розширено уявлення про профілактичні та реабілітаційні заходи з урахуванням специфіки професійної діяльності поліцейських; описано комплекс психотравмуючих чинників, що можуть призвести до розвитку психогенних розладів; визначено умови успішної самореалізації поліцейських у професійній діяльності в післяреабілітаційний період.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані в:

системі медико-психологічного супроводу поліцейських – учасників операції об'єднаних сил: при проведенні психодіагностичного моніторингу стану комбатанта, що є одним із головних засад своєчасного виявлення та оцінки динаміки психологічного стану особистості; визначенні критичної кількості зовнішніх чинників, які можуть посилити вплив психотравмуючих чинників участі в бойових діях та у разі погіршення психоемоційного стану – скерування на реабілітацію; проведенні психокорекційної роботи з виявленими групами комбатантів за програмою реабілітації поліцейських – учасників ООС, яка включає шість етапів; застосуванні авторського тренінгу для фахівців психологів та психіатрів установ; застосуванні програми реабілітації поліцейських-учасників операції об'єднаних сил з урахуванням «індивідуального випадку»; при наданні рекомендацій учасникам ООС та їх сім'ям, які в подальшому можуть використовуватись спеціалістами в процесі роботи з працівниками Національної поліції – учасниками ООС.

освітньому процесі та науково-дослідній роботі – під час підготовки

лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з юридичної психології та основ психотерапії, а також при проведенні різних видів занять у процесі підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 053 «Психологія».

Авторкою правильно і доречно застосовані різні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Надійність і вірогідність отриманих наукових результатів підтверджуються теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних принципів дисертаційної роботи, єдністю й логічністю всіх етапів дослідження, його організаційною цілісністю й чіткістю концептуальних засад, гармонійним поєднанням статистичних методів і способів їх якісної психологічної інтерпретації. Таким чином забезпечується високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дослідженні, їх достовірність.

Чітка та коректна організація дослідження, грамотна інтерпретація його результатів з урахуванням концептуальних положень дозволила дисертанту сформулювати відповідні науково обґрунтовані висновки відповідно до поставлених завдань, а саме: а) виокремлено чотири групи досліджуваних у залежності від вираженості негативного впливу участі в бойових діях, які потребують підвищеної уваги з боку психологів, кожна з яких має специфічний взаємозв'язок проявів активності, настрою, тривожності, фрустрації, агресивності, ригідності та когнітивних дисфункцій, а також різну за тривалістю та ускладненнями динаміку перебігу емоційних станів; б) встановлено, що найбільшу групу ризику становлять представники з високим рівнем психопатизації та помірним депресивним епізодом, оскільки мають більш негативну динаміку емоційного стану та подовжений термін реабілітації; вказані стани виникають внаслідок невротизації особистості, на фоні надмірних психотравмуючих чинників та відсутності адекватного вчасного лікування; в) виявлено різні групи чинників, які впливають на динаміку емоційних станів поліцейських-учасників операції об'єднаних сил, а саме: спадковість; індивідуальні особливості особистості; попередня

підготовка особистості до військової служби в бойових умовах; тривалість перебування під впливом психотравмуючих чинників; г) встановлено, що загальний період перебування в зонах бойових дій не лише на території проведення операції об'єднаних сил, а й на територіях інших держав, як учасників миротворчих місій, має важливе значення: у комбатантів, які в минулому зазнали психотравми під час війни, але знаходяться в стадії компенсації, при повторному поверненні в зону проведення бойових дій ймовірним є високий рівень загострення попередніх негативних проявів в емоційній сфері особистості; д) визначено характерні прояви поведінки комбатантів, які перебувають у стані бойового стресу, а саме: порушення соціальних контактів з колишніми друзями; суттєві зміни кола інтересів; стійке бажання повернутися до співслужбовців, які знаходяться в зоні проведення бойових дій через почуття провини перед ними; е) обґрунтовано, що надання реабілітаційної допомоги учасникам бойових дій повинно здійснюватись комплексно, з залученням фахівців різних профілів та здійснюватися на чотирьох рівнях, кожен з яких включає заходи, спрямовані на вирішення певних завдань; ж) розроблено авторську програму реабілітації поліцейських учасників ООС, яка включає шість етапів: психодіагностичний етап; психопрофілактична та просвітницька робота; проведення тренінгових занять; психологічне консультування; психологічний супровід; реабілітація; з) доведено, що використання розробленої програми індивідуальної реабілітації поліцейських-учасників операції об'єднаних сил та наданих методичних рекомендацій, їх ефективність та якість реалізації залежить від злагодженої взаємодії та високого рівня підготовки всіх учасників мультидисциплінарної програми.

Висновки роботи сформульовано чітко та лаконічно, відповідають поставленим завданням дослідження. В них представлені загальні досягнення дисертантки та її внесок у вирішення зазначеної наукової проблеми.

Дисертація виконана державною мовою. Стиль дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також

відзначається логічністю, послідовністю, системністю, обґрунтованістю. Структура дисертації цілком узгоджується з її назвою, метою і завданням дослідження. Додатки та список використаних джерел оформлені згідно зі встановленими вимогами та містять необхідну довідкову інформацію.

Текст анотації відповідає основному змісту дисертації.

До безперечних переваг дисертації можна віднести:

- Чітку структурованість роботи, що дозволила авторці розглянути предмет дослідження з позицій різних підходів та на цій основі розробити модель дослідження.
- Різноманітний методичний інструментарій, що був представлений у вигляді обґрунтованого експериментального психодіагностичного комплексу.
- Здатність дисертантки до ретельного опрацювання і детальної інтерпретації емпіричного матеріалу, коректного тлумачення результатів відповідно до розроблених моделей, великої кількості ілюстративного матеріалу.
- Дослідженню притаманна виражена наукова новизна, що полягає у в розширенні уявлень про профілактичні та реабілітаційні заходи з урахуванням специфіки професійної діяльності поліцейських; виявленні комплексу психотравмуючих чинників, що можуть призвести до розвитку психогенних розладів; визначенні умов успішної самореалізації поліцейських у професійній діяльності в післяреабілітаційний період.
- Комплексний підхід до вирішення обраної проблеми, що було реалізовано в орієнтації на структурну модель на всіх етапах дослідження.
- Висновки дисертації свідчать про різнобічне опрацювання проблеми, здатність до обґрунтованої інтерпретації емпіричних фактів і систематизованого їх представлення.
- Аналіз значної кількості джерел, у тому числі й іншомовних, дозволило дисертантці систематизувати вітчизняний та зарубіжний досвід

досліджень, присвячений проблемі вивчення динаміки емоційних станів учасників бойових дій.

- Результати дисертаційної роботи мають безсумнівну практичну значущість. Вони можуть застосовуватися практичними психологами центрів соціально-психологічної та комплексної реабілітації ветеранів учасників ООС.

Водночас дисертаційна робота, як і будь-яка творча праця, містить певні дискусійні положення, що дає підстави для висунення таких зауважень:

1. Потребує уточнення, представники яких підрозділів Національної поліції України були залучені до участі в дослідженні та якою мірою специфіка їхньої професійної діяльності врахована при аналізі результатів дослідження.

2. У дисертації авторкою наведено приклади клінічних спостережень емоційних станів учасників бойових дій, які є професійними військовими. Чи є ці описи дотичними щодо аналогічних станів поліцейських – учасників ООС?

3. Серед найбільш важких емоційних розладів в структурі посттравматичного синдрому учасників бойових дій значне місце належить наявності панічних атак та специфічних фобій. Вивчення цього параметру дослідження надало б роботі більшої практичної значущості, оскільки це безпосередньо відображається на ефективності адаптації учасників бойових дій до мирного життя.

4. На мою думку, включення до структури дисертації напрямів психопрофілактичної роботи з поліцейськими на основі отриманих результатів сприяло б посиленню практичної значущості дослідження.

Висловлені зауваження й побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи М.Ю. Галич, яке є завершеною науковою працею, представляє значний внесок у теорію та практику і, за своїм науковим рівнем, теоретичним і практичним значенням, є прикладом успішного поєднання теоретичної та експериментальної науково-дослідної

роботи.

Таким чином, дисертаційна робота «Особливості динаміки емоційних станів поліцейських-учасників операції об'єднаних сил у реабілітаційний період» повністю відповідає вимогам пп. 9, 10, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., №1159 від 30.12.2015 р. та №567 від 27.07.2016 р.), вимогам п.п. 9-18 Постанови Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а її авторка Галич Марина Юріївна заслуговує на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – психологія.

Опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри психології
Національного університету «Одеська юридична академія»

О.М. Цільмак

« _____ » _____ 2020 року

Підпис засвідчую:

Перший проректор
Національного університету «Одеська юридична академія»
доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

М.Р. Аракелян

« _____ » _____ 2020 року